

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Лагодинського Олександра Сергійовича про дисертаційну працю Гусак
Юлії Анатоліївни «Формування освітньої автономності учнів старшої
школи засобами іншомовного читання», подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка**

Актуальність теми дослідження. В умовах стрімкої глобалізації й сьогоденних швидкоплинних змін, які відбуваються в системі освіти України загалом та в системі загальної середньої освіти України зокрема, актуалізується проблема формування в учнів старшої школи освітньої автономності засобами іншомовного читання. Сучасні випускники закладів загальної середньої освіти, які володіють розмаїттям стратегій читання, уміють швидко читати тексти рідною й іноземною (іноземними) мовами й розуміють прочитане, здатні не лише швидко знаходити необхідну інформацію, аналізувати і систематизувати її, робити припущення на основі прочитаного, а й здатні автономно і незалежно керувати власним життям.

У багатьох нормативно-правових документах України (Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» (2024 р.), Концепція «Нова українська школа» (2016 р.), «Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти» (2011 р.), «Державний стандарт профільної середньої освіти» (2024 р.)), а також нормативно-правових документах ЄС («Recommendation of the European Parliament and to the Council of 18 December 2006 on key competences for life-long learning» (2006) та «Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment» (2001)) зацентровано увагу на важливості формування й розвитку у випускників закладів загальної середньої освіти навичок самоорганізації й самоосвітньої діяльності, умінь самостійно шукати, критично аналізувати й опрацьовувати

необхідну інформацію з різних джерел і різними мовами, у зв'язку з чим зростає актуальність проблеми формування в них освітньої автономності засобами читання загалом і засобами іншомовного читання зокрема. Отже, актуальність теми наукового дослідження Гусак Юлії Анатоліївни **«Формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання»** не підлягає сумніву.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної праці полягає в тому, що Гусак Юлією Анатоліївною *вперше* здійснено психолого-педагогічний аналіз стану розроблення досліджуваної проблеми на теоретико-методологічному рівні; уточнено зміст і сутність поняття «освітня автономність»; надано авторське трактування змісту і сутності поняття «освітня автономність учнів старшої школи»; розроблено структуру освітньої автономності учнів старшої школи; уточнено сутність поняття «дидактичні умови формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами автономного читання», визначено й теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов як основи розроблення технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання; розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено авторську технологію формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання; дібрано діагностувальний інструментарій для вияву рівнів сформованості освітньої автономності учнів старшої школи.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації. Юлія Анатоліївна Гусак чітко сформулювала мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження. Усі поставлені завдання послідовно розкрито в трьох розділах дисертаційної праці. Структура дисертаційної праці складається з анотацій двома мовами (українською й англійською), вступу, трьох розділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел (260 позицій, із них 45 – іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертаційної праці становить 303 сторінки, з них 225 сторінок основного тексту.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес гімназії № 163 Шевченківського району м. Києва, Міжнародного IT-ART ліцею імені Сальвадора Далі (№ 180 від 10 вересня 2024 р.), ліцею № 136 Дніпровського району м. Києва (№ 482 від 25.10.2024 р.), ліцею № 80 Печерського району м. Києва (№ 160 від 28.10.2024 р.), ліцею № 98 Дніпровського району м. Києва (№ 01-18/22 від 17.01.2025 р.), Новгород-Сіверської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Новгород-Сіверської міської ради Чернігівської області (№ 01-45 від 04.11.2024 р.), Смяцької загальноосвітньої школи I-III ступенів Новгород-Сіверської міської ради Чернігівської області (№ 01-55/127 від 18.11.2024 р.), Ковалівського академічного ліцею Ковалівської сільської ради Білоцерківського району Київської області, Устимівського ліцею Ковалівської сільської ради Білоцерківського району Київської області, Кам'янець-Подільської гімназії № 1 Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області (№ 02-12/31 від 21.02.2025 р.), приватного закладу освіти «Чернівецький ліцей «Астор» (довідка № 02-25/371).

Значення одержаних результатів для науки і практики й рекомендації щодо їх можливого використання. Практичну значущість для педагогічної науки і практики становить упровадження в практику роботи закладів загальної середньої освіти авторської технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання (організаційний, процесуальний, рефлексійний етапи) на основі створення визначеної відповідної сукупності дидактичних умов (забезпечення цілеспрямованого дидактичного впливу на мотивацію саморозвитку компетентності вміння вчитися загалом та засобами іншомовного читання зокрема; диференціацію, індивідуалізацію і персоналізацію змісту навчально-пізнавальної діяльності учнів на основі реалізації компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів; дібрані активні й інтерактивні методів навчання, застосування яких спрямоване на розвиток суб'єктності учня старшої школи як психолого-дидактичної основи формування його освітньої автономності); визначені дисертанткою критерії, показники і рівні сформованості освітньої

автономності учнів старшої школи; а також дібраний діагностувальний інструментарій для визначення рівнів сформованості освітньої автономності учнів старшої школи. Результати дисертаційної праці можуть бути використані в освітній діяльності закладів загальної середньої освіти, педагогічних закладів вищої освіти під час підготовки вчителів старшої школи, у системі післядипломної педагогічної освіти.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертаційна праця «Формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання», є самостійним і завершеним дослідженням, яке має чітку структуру і повністю відповідає встановленим вимогам до наукових праць, котрі подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 – Освіта/Педагогіка), й охоплює всі необхідні елементи, передбачені чинними нормативними документами. У дисертаційній праці наявні анотації двома мовами (українською та англійською), вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, у яких узагальнено результати дослідження, список використаних джерел, що свідчить про широку джерельну базу, а також додатки, які доповнюють основний текст роботи.

У вступі авторка обґрунтовує актуальність вибору теми дослідження, визначає мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження, представляє виявлені нею суперечності, а також описує методи дослідження, які було застосовано для досягнення мети й виконання визначених завдань.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні основи формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання»* Ю. А. Гусак здійснює психолого-педагогічний аналіз стану розробленості досліджуваної проблеми на теоретико-методологічному рівні; уточнює зміст і сутність поняття «освітня автономність»; надає авторське трактування змісту і сутності поняття «освітня автономність учнів старшої школи»; представляє розроблену структуру освітньої автономності учнів старшої школи, яка складається з чотирьох взаємозалежних і взаємопов'язаних компонентів, до

яких відносимо ціннісно-орієнтаційний, когнітивно-змістовий, особистісно-діяльнісний і рефлексійно-коригувальний.

У підрозділі 1.2. *«Методологія дослідження процесу формування освітньої автономності учнів старшої школи»* Ю. А. Гусак здійснює аналіз нормативно-правових документів України, зокрема, Закону України «Про освіту» (2017 р.), Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.), Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня (2018 р.), Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.), й обґрунтовує необхідність реалізації провідних положень компетентнісного, діяльнісного й особистісно-зорієнтованого підходів в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти до формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання.

У підрозділі 1.3 *«Визначення змісту і структури освітньої автономності учнів старшої школи»* Ю. А. Гусак надає авторське визначення поняття «освітня автономність» й обґрунтовує структуру освітньої автономності учнів старшої школи. Дисертантка розуміє освітню автономність як *«здатність і готовність здобувачів освіти різного рівня (у тому числі й учнів загальної середньої освіти) свідомо й відповідально ставитися до процесу навчання, самостійно здобувати й поглиблювати знання, уміння й навички, брати активну участь у плануванні, організації, контролі й оцінюванні власної освітньої діяльності, самостійно ініціювати постійну роботу над собою, а також аргументовано висловлювати власне ставлення до освітнього процесу загалом і власної освітньої діяльності зокрема»* (с. 79). Структура освітньої автономності учнів старшої школи складається з чотирьох взаємозалежних і взаємопов'язаних компонентів: *ціннісно-орієнтаційного, когнітивно-змістового, особистісно-діяльнісного і рефлексійно-коригувального*. У структурі *ціннісно-орієнтаційного компонента* освітньої автономності учнів старшої школи Ю. А. Гусак виокремлює ціннісні орієнтації; мотивацію

досягнення успіху; відповідальне ставлення до навчання, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності. Складниками *когнітивно-змістового компонента* освітньої автономності учнів старшої школи є здобуті знання, сформовані вміння й навички самостійного навчання. До складників *особистісно-діяльнісного компонента* освітньої автономності учнів старшої школи Ю. А. Гусак відносить уміння читати з розумінням іншомовні тексти; володіння стратегіями читання іншомовних текстів різних типів, стилів і жанрів; здатність ефективно використовувати наявні електронні (цифрові) та друковані освітні ресурси задля отримання нових знань і поглиблення наявних (у тому числі й уміння аналізувати й узагальнювати інформацію, здобуту з різних джерел, уміння критично оцінювати інформацію, здобуту з різних джерел й уміння продукувати нові ідеї на основі проаналізованої інформації). Серед *складників рефлексійно-коригувального компонента* освітньої автономності учнів старшої школи Ю. А. Гусак виділяє саморегуляцію; рефлексію (у тому числі й здатність здійснювати рефлексію власної освітньої діяльності); самоефективність.

Розділ 2 *«Обґрунтування технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання»* було спрямовано на розв'язання третього завдання дослідження, сутність якого полягала у виявленні дидактичних умов формування освітньої автономності учнів старшої школи як основи розроблення технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання. Задля формулювання авторського визначення поняття «дидактичні умови формування освітньої автономності учнів старшої школи», виявлення й обґрунтування сукупності дидактичних умов формування освітньої автономності учнів старшої школи як основи розроблення технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання у підрозділі 2.1 *«Сукупність дидактичних умов як основа розроблення технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання»* Ю. А. Гусак здійснює аналіз наукових доробків українських учених, які

досліджують питання, дотичні до проблеми формування досліджуваного дидактичного феномена. Дисертантка трактує дидактичні умови формування освітньої автономності учнів старшої школи як *«визначення на гіпотетичному рівні й обґрунтування необхідних і достатніх дидактичних впливів, створення яких в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти сприяє формуванню в них такої ключової компетентності, як уміння вчитися, надає змогу диференціювати, індивідуалізувати і персоналізувати зміст їхньої навчально-пізнавальної діяльності, а також забезпечує розвиток їхньої суб'єктності»* [с. 116]. Дидактичними умовами формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання є *«1) забезпечення цілеспрямованого дидактичного впливу на мотивацію саморозвитку компетентності вміння вчитися загалом та засобами іншомовного читання зокрема; 2) диференціація, індивідуалізація і персоналізація змісту навчально-пізнавальної діяльності учнів на основі реалізації компетентнісного, діяльнісного та особистісно зорієнтованого підходів; 3) використання активних та інтерактивних методів навчання, спрямоване на розвиток суб'єктності учня старшої школи як психолого-дидактичної основи формування його освітньої автономності»* [с. 117].

До беззаперечних переваг дисертаційної праці відносимо авторську технологію формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання, яку представлено в підрозділі 2.3. У визначенні Ю. А. Гусак технологія формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання є *«спеціально організованим процесом іншомовної підготовки учнів старшої школи в закладах загальної середньої освіти, який відбувається шляхом поетапного розгортання організаційного, процесуального та рефлексійного етапів»* [с. 159]. Організаційний етап розробленої технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання забезпечує визначення мети й відповідних завдань, методологічної основи, сукупності дидактичних умов. Мета розгортання процесуального етапу авторської технології полягає у

визначенні форм організації освітньої діяльності, методів і засобів навчання, застосування яких в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти уможлиблює ефективне формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання. *Рефлексійний* етап технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання мав на меті застосування дібраного діагностувального інструментарію щодо моніторингу рівня вияву сформованості освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту відповідно до визначених і теоретично обґрунтованих критеріїв, показників і рівнів досліджуваного дидактичного феномена, а також на коригування результатів дослідження відповідно до результатів проведеного педагогічного експерименту.

У розділі 3 *«Експериментальна перевірка технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання»* дисертантка визначає й обґрунтовує критерії, показники та діагностувальний інструментарій для вияву рівнів сформованості освітньої автономності учнів старшої школи, а також представляє результати експериментальної перевірки ефективності впровадження розробленої авторської технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання в освітній процес закладів загальної середньої освіти. До критеріїв сформованості освітньої автономності учнів старшої школи Ю. А. Гусак відносить *ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексійний*. Загальне оцінювання сформованості освітньої автономності учнів старшої школи враховує оцінки, отримані за кожним визначеним критерієм і відповідає трьом рівням: *низькому, середньому або високому*.

У підрозділі 3.4 *«Результати педагогічного експерименту та їх узагальнення»* дисертантка представляє результати дослідження, які було отримано на констатувальному й контрольному етапах педагогічного експерименту. Одержані результати надали Ю. А. Гусак змогу виявити

динаміку рівня вияву сформованості освітньої автономності учнів старшої школи й оцінити ефективність авторської технології, розробленої, теоретично обґрунтованої й упровадженої в освітній процесі закладів загальної середньої освіти.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. За результатами наукового дослідження дисертанткою опубліковано 10 праць, з яких 6 статей у фахових виданнях України; 4 праці апробаційного характеру. Зазначені публікації відповідають нормативним вимогам, котрі встановлені для здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертаційної праці дає підстави стверджувати, що під час її написання Ю. А. Гусак дотримала всі вимоги щодо академічної доброчесності. Довідка про результати перевірки на наявність плагіату в наявності. Покликання на наукові доробки українських та зарубіжних учених, які розміщено в онлайн форматі, а також на опрацьовані нормативно-правові документи оформлено належним чином. Анотації двома мовами (українською й англійською) відображають найвагоміші наукові результати, здобуті дисертанткою під час здійснення дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту й оформлення дисертаційної праці. Високо оцінюючи дисертаційне дослідження за його актуальність, наукову новизну й практичну значущість, вважаємо за потрібне відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У підрозділі 1.2. *«Методологія дослідження процесу формування освітньої автономності учнів старшої школи»* дисертантка визначає підходи, які становлять методологічну основу формування досліджуваного дидактичного феномена, до яких відносить компетентнісний, діяльнісний й особистісно зорієнтований, проте поза увагою залишається аксіологічний підхід. Оскільки в структурі освітньої автономності учнів старшої школи Ю. А. Гусак виокремлює ціннісно-орієнтаційний компонент, складниками

якого є ціннісні орієнтації, мотивація досягнення успіху, відповідальне ставлення до навчання, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, на наш погляд, варто було б також розглянути цю проблему з позицій аксіологічного підходу.

2. У підрозділі 2.3 «Технологія формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання», у якому дисертантка обґрунтовує розроблену нею технологію, було б доцільно більш науково виважено аргументувати, чому її впровадження в освітній процес відбувається шляхом *поетапного розгортання саме організаційного, процесуального та рефлексійного етапів*.

3. Задля урізноманітнення форм організації, методів і прийомів формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання варто було б у тексті дисертаційної праці більше уваги приділити застосуванню цифрових ресурсів та інструментів в умовах змішаного та/або дистанційного навчання.

4. На наш погляд, підрозділ 3.4 *«Результати педагогічного експерименту та їх узагальнення»* переобтяжений таблицями та рисунками. Вважаємо, що задля спрощення сприйняття результатів, здобутих на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту частину з них варто було б перенести в додатки.

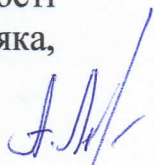
5. Логічність і послідовність подання одержаних на теоретичному та практичному рівнях результатів створює позитивне враження, проте, слід наголосити, що текст дисертаційної праці не позбавлений певних мовно-стилістичних огріхів, які варто було б уникати.

Висловлені зауваження та побажання не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку дисертаційної праці, не знижують її наукової і практичної цінності. Дослідження Гусак Юлії Анатоліївни є актуальним, завершеним і самостійним, а одержані результати містять наукову новизну, мають теоретичне і практичне значення.

Загальний висновок. Аналіз тексту дисертації та опублікованих праць Ю. А. Гусак дає підстави зробити висновок про те, що дослідження за темою **«Формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання»** є завершеною, самостійною і цілісною науковою кваліфікаційною роботою, яке вирізняється науковою новизною, теоретичним та практичним значенням і відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023 та № 507 від 03.05.2024) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019), а його авторка Гусак Юлія Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

начальник кафедри лінгвопедагогічного
забезпечення професійної діяльності
Военної академії імені Євгенія Березняка,
доктор педагогічних наук, професор



Олександр ЛАГОДИНСЬКИЙ

Підпис Олександра Лагодинського засвідчую.

Заступник начальника Военної академії імені Євгенія Березняка –
начальник служби по роботі з персоналом



Сергій БІБА